

JIRÍ VOSKOVEC – JAN WERICH

faustovy skleněné hodiny

1922-29 (1)

NÁRODNÍ FILMOVÝ ARCHIV
PRAHA 1997

292

„Hlína musí být. Jak se k tomuto faktu přišlo, není aktuální otázkou. Je to prostě skutečnost, proti níž se nedá vůbec nic namítat.“ V & W s Milčou Mayerovou a psíkem (1928)

Revue však je jen zábava. Má k dispozici prostředky, které byly omylem považovány za umělecké v případech, kdy se hovořilo o tom, čemu se říkalo poetismus. Bohužel jich dosud dovedla jen špatně použít, odtud její choroby. Snad se uzdraví. Nechte ji na pokoji.

Revue nepotřebuje umění.

Revue chce být sama.

J I Ř Í V O S K O V E C & J A N W E R I C H
J E N O M H L Í N A

Předně se zasazujeme o to, aby bylo rehabilitováno jedno slovo. Toto slovo je: sranda.

Pán, který poprvé užil tohoto výrazu, má nesmírnou zásluhu, neboť objevil technický termín, bez něhož se nelze obejít. Bohužel, toto slovo pohoršuje. Jelikož se jím hodláme zabývat, dosazujeme za ně neméně technický termín: hlína, abychom se vyhnuli neužitečnému pohoršení.

Není to hra se slovy, kterou zde podnikáme, nýbrž přesvědčení, že to, co nazýváme hlínou, se zásadně liší ode všech ostatních útvarů veselosti, či humoru. Mluví-li se totiž o *psině*, když skupina mladých minervistek vyvede profesora tím, že mu namluví, že na dnešek nebyla příprava – tvrdí-li se, že to byla *švanda*, když včera u Pinkasů schovali panu bernímu Štočkovi klobouk – je-li vskutku *komickým* snoubenec slečny z prvního poschodí – je nezvratno, že jakékoliv Švejkovo dobrodružství nemůže být než pustou *hlínou*.

Dva kumpáni ukazují trubačovi citrón. Není na tom vůbec nic absurdního: je to výsek praobyčejné skutečnosti. Trubačovi se sbíhají sliny, nemůže troubit, kumpáni se již nemohou smát a ze všeho toho vyplyne nepozorovaně čistá, destilovaná hlína.

Hlína musí být. Jak se k tomuto faktu přišlo, není aktuální otázkou. Je to prostě skutečnost, proti níž se nedá vůbec nic namítat.

Z toho vyplývá, že je oprávněna spousta námitek proti revue, která by nepočítala s touto nezvratnou skutečností.

293

Revue je nová scénická forma. Ale právě jenom forma, jejíž úplnost je podmíněna náplní staré, solidní hlíny, pamatující první clowny, café-concerty, music-hally.

To, čemu se dnes říká revue, jsou pouze sliby nové jevištní formy, naplněné nejapnou náhražkou. V dnešních revue je drahá pouze výprava. Všechno ostatní je láce. Revuální nadvýroba způsobila, že víceméně podané výseky jednotlivých revue staly se mezinárodním majetkem, putují od města k městu, ztrácejí na bezprostřednosti a hynou „autootravou“. Nejzhoubnějším jedem těmto cestujícím částem revue je politická satira.

Hlína není tendenční. A proto pracovat s ní není lehké. V žádném případě nesmí nésti zkarikovanou podobu politického odpůrce anebo něčeho, co nemá okamžitou ochranu. Vyloučen nerovný boj, vyloučena nečistá práce.

Neexistují postranní účely. *Účel je pouze jeden: smích.* K němu pak je zapotřebí: hroudy hutné hlíny a člověka, jenž by ji uměl hnísti do takových tvarů, které pod zorným úhlem divákovým měnily by se v bezprostřední, bezpředmětnou komičnost.

Tato hlína je nevyčerpatelná. Stačí na naplnění všech pořádných revue a k rozesmání všech pořádných návštěvníků. Zdůrazňujeme, je absolutní podmínkou nové scénické formy, nové revue, která ji opět povznese a současně jí bude povznesena do slavných dob kvetoucích cirkusů a do mládých let clownů.

J I Ř Í V O S K O V E C & J A N W E R I C H M U S I C - H A L L A C O Z T O H O P O Š L O

Nelze doslovně říci, že music-hall je divadlo. Přesto však, dokáží-li dva páni ve smokingu naplnit music-hall tím, že metají kozelce v dekoraci představující hotelový vestibul za doprovodu mírně rozčilující hudby, musí nad tím divadlo alespoň zavrtět hlavou.

To znamená, že divák je divadelně zainteresován: s určitými odchylkami se jedná tudíž o interes podobný tomu, který vzbuzuje Hamlet, když něco tvrdí na seriózním jevišti.

Nechceme se vyjadřovat tendenčně a prohlašovat, že spása divadla leží v music-hallu. Music-hall je music-hall. A divadlo je divadlo.

Nelze přičítati náhodě, že divadlo vzniklo z bohoslužby, kdežto pařížský music-hall z café-concertů. Rozdíl mezi těmito dvěma kategoriemi nespočívá snad v tom, že music-hall je pro zábavu, kdežto divadlo pro „hlubší zážitek“. Nutno jej hledati mnohem hlouběji: vězí v hercích a clownech.

Herci, ať již představovali bohy, apoštoly anebo inženýry, vždycky chtěli vytvořit ovzduší, které mělo odpovídat určité skutečnosti, ať již pod jakýmkoliv zorným úhlem. V divadle se zkrátka pracuje na druhou: kus pomalovaného plátna tu představuje strom, právě tak jako mladík s nalepeným voussem se tu vydává za úctyhodného kmeta.

Naproti tomu toreadoři, žongléři, clowni a girls vždycky dělali jenom to, čemu se dobře naučili.

Pro divadlo je výkon prostředkem, pro music-hall je výkon cílem.

Dokud toto pravidlo v music-hallu platilo, bylo dobře.

Byly to staré časy jubilejních výstav, kdy Konsul Petr jezdil na bicyklu mezi láhvemi před napraným domem pražského Varieté, právě tam, kde dnes pan Hašler před domem zejícím prázdnem trestuhodně zneuctívá stopy této geniální opice. Byly to doby anonymních clownů, kteří aby mohli vejíti na scénu, musili si přinést vlastní přenosná dvířka a to jen proto, aby je zase odnesli. Potom všeli klobouky na neviditelné stojany a když si roztřískali o hlavy několik sukovitých polen, postoupili místo trojici elegantních diabolistů, kteří prakticky dokázali existenci zázraků. Veliké diablo vyjede za napínavého ticha po napjatém laně na druhou galerii, dotkne se kouzelné skříňky, ohlušující rána, a diabolické diablo sjíždí zpět, ozdobeno dvěma americkými vlajkami. Bubínek víří, dav tleská, umělec se klaní.

Tomu se říká čistá práce.

Byly to staré časy, kdy Ofélie chodily do kláštera, kdy hrobníci kopali hroby za praktikáblem a kdy různí Hamletové rozmanitými odstíny hlasu spekulovali, mají-li být čili nic, o ubohém Yorickovi ani nemluvě. Bylo cosi prohnílého ve státě dánském. Rapíry byly jak náleží otráveny, mrtvolý se kácely,

vítr burácel. Toť pohled pro bojiště, zde však přemuten. Bubny víří, dav tleská, umělec se klaní. — Ať vojsko střelí!!

Tomu se říká čistá práce.

A co že je to práce nečistá??

Práce nečistá je, když Konsul Petr a Hamlet jezdí na motocyklu mezi lebkami, zatímco vítr burácí a zpívají přitom populární kuplet

Edáčku, Edáčku,

Nejde to bez háčků...

Pak se ukáže, že tato scéna má daleko hlubší podklad, než se na první pohled zdálo. Osoba, která má techniku Konsula Petra a odlesk citu Hamletova, je vlastně revuálním milovníkem, něco mezi panem Sedláčkem a Valentinem. Lebky jsou symbolem světové války a kuplet sám je zdařilou politickou taškařicí, zahrocenou proti nejmenovanému ministru k veliké radosti přítomných velkouzenářů a maloživnostníků. Buben víří, dav tleská, umělec se klaní.

To by tedy byla nečistá práce.

Říká se tomu revue a vzniklo to v okamžiku, kdy music-hall necítil už dost síly k pouhému variетnímu programu a běžel si vypůjčit od operety subretu, od baletu dívčí nohy, z kabaretu chansoniery, z činohry nápovědu a ze svého ponechal si pouze clowny a to ještě ne vždycky.

Tak vypadá revue, o níž se říká, že opanovala svět.

Ať je tomu jakkoli, nemůže panovati dlouho. Dopadne to s ní tak, jak to jednoho dne dopadne s pouliční dopravou: naše města jsou tak špatně postavena, že jednoho dne všechny automobily shledají, že se nehnou z místa, dokud se město nezbourá a nepostaví nové.

Revue je takové staré město s přetíženu frekvencí. Její kostrou je staré varieté spojené s aktualitou kabaretu. Tato kostra, která umožňuje rychlé střídání pestré podívané s minimální odpovědností za souvislost, výborně vyhovovala starému music-hallu; tato kostra je však beznadějně rachitickou, má-li unést celý revuální aparát, který se rozhodl pro pochybenou dějovost, ať již ve formě souvislé niti či titulního hesla. V této situaci je revue

na rozpadnutí. Aby se zachránila, vyspravuje se efektními záplatami, přecpává se tarlatánem a pavím peřím. Blíží se den, kdy pod tíhou přeprychových rekvizit se definitivně zhroutí. Přecpe se a praskne.

Tato prudká agonie revue jeví se dnes na všech světových jevištích. Neslavný konec se rychle blíží. Přes toto však myslíme, že revue po sobě zanechá jedno cenné dědictví: novou jevištní formu. Zdůrazňujeme *formu*, protože obsah dnešních revue, jak jsme již řekli, je diskreditovanou amalgamou předešlých music-hallových forem. Za svého krátkého a nervózního života vytvořila totiž revue, aniž by si to uvědomila, novou scénickou formu. Nebude již mít ani čas, ani sílu ji využít.

Jedná se tedy o to, zmocnit se této formy dříve, než vychladne, a vyhledat pro ni materiál, který by jí umožnil osamostatnit se jak od tradic music-hallů, tak od divadla v pravém slova smyslu.

Tato restaurovaná revue, o jejíž budoucnosti jsme přesvědčeni, musí po stránce formální být ovládána rytmem moderního života a musí dovést do toho rytmu zaklínit děj ani divadelní, ani filmový, nýbrž *revuální!* To neznamená nutně cestu kolem světa, to znamená cestu kolem scény, při níž nebude opomenuto ani jediné příležitosti využít všech možností neupotřebitelných jinými divadelními žánry.

Po stránce obsahové nesmí především nová revue ignorovat nevyčerpatelné doly moderní taneční hudby, jejíž scénické využití je dosud v počátcích. Nezapomínejme, že tato hudba není jen pro uši, nýbrž i pro nohy a pro ústa. Prosí o tanec a vyzývá k fonetickému zpěvu. Je-li správně pochopena, může udržovat celý scénický aparát v tempu di foxtrot, jediném to přípustném revuálním tempu.

Mimoto je nezbytně nutno, aby tento nový revuální útvar byl důkladně prorostlý čirou komikou. *Prorostlý*, protože komika je jako houba, nebo jako protoplazma, množící se dělením. Revuální komika neznamená nutně dělat si ze všeho legraci, nýbrž také dělat si legraci pro legraci. Není novinkou, že dnešní smutně rozervaná doba má nebyvalé sklony ke groteskní, absolutní komice. Tato komika přenesena na scénu je schopna uvést diváka

do nejkouzelnějšího světa absurdnosti, ovládané nevypočitatelnou algebrou smíchu.

Nejkratší komikova cesta k divákovi je parodie. Proto právě má být jen startem k bezpředmětné, čiré komice, jejímž jediným pojítkem se skutečností je pouze smích.

Až budou všechny tyto předpoklady splněny, pak bude možno mluvit o revue jako o novém jevištním útvaru, úplně samostatném, který nebude ani odnožem, ani obrozením, ani konkurencí divadla.

J I Ř Í V O S K O V E C & J A N W E R I C H V A Š E B L A H O R O D Í

Otevíráme nový Obchodní Dům Veškerým Zbožím ve středu Prahy v nově zřízených a pronikavě rozšířených místnostech, vybavených veškerým komfortem, vyhovujícím nejpřísnějším požadavkům zhyčkané distingované dámy moderního velkoměsta, kterým se Praha v posledních letech beze sporu stala.

Pamětlivi nebývalého zájmu, kterým Vaše Blahorodí nás v minulých letech zahrnovalo, rozhodli jsme se rozšířiti naše sklady do takových rozměrů, aby každý z našich klientů hravě v nich našel to, čeho právě jeho domácnost má zapotřebí. Neváhali jsme uložit do svého podnikání veškeré, jak hmotné, tak i mravní zisky, které jsme ve styku s Vaším Blahorodím nahromadili, abychom tím vyšli vstříc požadavkům moderního člověka a majíce na paměti, že svou prací přispějeme k vnitřní spokojenosti a blahobytu Vašeho Blahorodí.

Vaše Blahorodí, předpokládáme, že Jste si povšimlo zpráv, které proskočily denním tiskem a které se pochvalně vyslovily o naší humánní úvěrové akci, již jsme v minulém období umožnili vrstvám po výtce středostavovským zaříditi svůj příbytek způsobem důstojně vkusným, nevtíravým, účelným a levným. Přes to, že jízlivé hlasy chřadnoucí konkurence roznesly o nás, že exekucemi a konfiskací tohoto nábytku, našimi klienty už z velké části pracně splaceného, získali jsme sumy, které nám umožnily hraditi

škody, způsobené katastrofálním požárem, který loňského roku zachvátil a zničil naše speciální Oddělení Hasičským Náčiním, přes všechny tyto nízké lži dovolujeme si Vaše Blahorodí ujistiti, že tuto velkou ztrátu hradili jsme náhradou, vyplacenou od pojišťovny, kterážto náhrada dokonce převyšovala výši skutečné škody, což ovšem neznamená, že požár nevznikl náhodou.

Kojíme se nadějí, že Vaše Blahorodí, po všech důkazech naší reálnosti obrátí se na nás s veškerou důvěrou, takže budeme mít příležitost upozorniti Je zvláště na nově zřízená oddělení textilní, mramorových a perleťových ozdob; jakož i na oddělení součástek z taženého železa. Chystáme pro Vaše Blahorodí řadu dalších překvapení jako: cenné prémie pro každého druhého zákazníka (vějíř neb termoflašku), dále našim hospodyňkám ke každému nákupu hodláme přibalovati v zimních měsících jednu briketu apod.

Jelikož Vašemu Blahorodí je známo, že náš dům se vyhýbá okázalé barumské reklamě, která spíše odpuzuje, než láká, přijme zajisté Vaše Blahorodí s povděkem náš decentní způsob publicity v plné sezoně, kdy zasněženými ulicemi Prahy budou projížděti elektrické saně našich závodů, na nichž bude našim klientům zdarma podáván čaj.

Doufajíce pevně, že Vaše Blahorodí neopomene, přes námitky a závist, kterou na Vaše Blahorodí metají strany zaujaté a proti Našemu, respektive Vašemu Blahorodí (nehledě k dalším sekcím, tj. skluzavky, vitríny, ovocné zákusky, vytahovačla, prachovky, dýmky a luštěniny) zahrocené, trváme vůči Vašemu Blahorodí v neustálém očekávání Vašeho Blahorodí rovněž tak, aby Vaším Blahorodím ve všech směrech nikterak... Blahorodí...

Když je obchod slavnostně otevřen a vy tam zajdete, abyste požádali v Oddělení Součástek z Taženého Železa o půl kila hřebíků, odpoví vám příručí: „To prosím nemáme.“

Právě proto by snad nebylo ani dobře, abychom psali, co všechno letos chceme a co se třeba uskuteční až za dva roky, kdy už to bude staré, takže k tomu nedojde, a potom si hlavně myslíme, že není radno se vydávat nebezpečí předešlého případu. Mohlo by se stát, že divák, povzbuzený naším

KNIHOVNA ILUMINACE 9

V & W NEZNÁMÍ I
1922 - 1929

JIŘÍ VOSKOVEC - JAN WERICH
FAUSTOVY SKLENĚNÉ HODINY
PŘEDMLUVU NAPSAL JIŘÍ SUCHÝ
EDICI PŘIPRAVILI, EDIČNÍ POZNÁMKU A EDIČNÍ
KOMENTÁŘ NAPSALI A OBRAZOVOU PŘÍLOHU
SESTAVILI RADAN DOLEJŠ A VÁCLAV KOFROŇ
FOTO DIVADELNÍ ÚSTAV
A ARCHIV VÁCLAVA KOFROŇE
REJSTŘÍK SESTAVILA JARMILA FROMKOVÁ
ODPOVĚDNÝ REDAKTOR JAN LUKEŠ
OBÁLKA A GRAFICKÁ ÚPRAVA
PETR BABÁK & TOMÁŠ MACHEK
TECHNICKÁ REDAKTORKA MARIE VOHRALÍKOVÁ
SAZBA FORMICA - ALENA TEJNICKÁ
TISK LIT - POLYGRAFIA, A. S., LIBEREC

VYDAL NÁRODNÍ FILMOVÝ ARCHIV V PRAZE
V ROCE 1997 JAKO SVOU 140. PUBLIKACI

VYDÁNÍ PRVNÍ
STRAN 468
NÁKLAD 2 000 VÝTISKŮ
59-024-97

CENA 150 Kč